

Kampen mot pandemien som moderne thriller

Hanne-Vibeke Holst

Som pesten

Oslo: Gyldendal, 2019

2. utgave, 800 s. Pris NOK 399,-

ISBN 9788205523005

Michael 2021; 18: 95–9.

Timing kan forstås som illevarslende, da *Som pesten* ble gitt ut første gang på dansk i 2017. Da var det åtte år siden den forrige globale trusselen fra virus hadde vært aktuell. Svineinfluensaen ble nokså raskt erklært som en pandemi av WHO våren 2009. Etter utgivelsen av romanen, tok det bare tre år før kloden igjen ble rammet av en global pandemi, denne gang med betydelige større omfang og konsekvenser.

Det er liten tvil om at det var svineinfluensaen som lå i bakgrunnen, da Hanne-Vibeke Holst begynte arbeidet med sin foreløpig siste roman, denne mursteinen av en thriller om pandemien som overgår alle pandemier. I 2017 var ikke koronavirus forstått som en like alvorlig trussel som influensa. Verken SARS (2002–2003) og MERS (2012) forårsaket over 1 000 registrerte dødsfall, ifølge WHO.¹ I et intervju med *Aftenposten* i april 2020 uttalte Hanne-Vibeke Holst like fullt at hun var overrasket over at hun skulle være så profetisk: «Disse utviklingstrekkene har jeg nøye beskrevet».

For å konstruere en trussel som var fryktinngytende nok, fant forfatteren derfor fram til den store familien av influensavirus, forståelig nok. Åpenbart

1 WHO: Cumulative Number of Reported Probable Cases of SARS, https://www.who.int/csr/sars/country/2003_07_11/en/

WHO: Middle East respiratory syndrome coronavirus (MERS-CoV), https://www.who.int/health-topics/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-mers#tab=tab_1 (29.12.2020).

må hun ha hatt et sideblikk til spanskesyken, den med god margin mest katastrofale pandemien i vår moderne verden, der estimatene over global dødelighet varierer fra 30 til 100 millioner. Det eneste vi kjenner som var verre – svartedauden og pestpandemiene som fulgte – ville neppe fungert som thriller-plot. Pestbakterier responderer for godt på antibiotika til å representere en troverdig trussel i det 21. århundret. I Vest-Europa varte de siste pestangrepene dessuten i nesten 400 år. Svineinfluensaen var skremmende nok, men med noe over 18 000 rapporterte dødsfall på verdensbasis framsto den antakelig som noe mindre apokalyptisk enn det som var nødvendig for romanen.²

Den patogene organismen Holst endte opp med, var maksimalt gruffull. Hun valgte en variant av influensa A-viruset: H7N9, altså en form for fugleinfluensa. WHO har riktignok bare rapportert 212 dødsfall blant mennesker, men antallet smittede har til gjengjeld trolig ikke vært mer enn 568 – alle med utgangspunkt i Kina, inkludert to reisende til Canada.³ Letaliteten, og dermed potensialet for drapskapasitet, er det derfor ikke noe å si på. Jeg vil anta at hun tenkte slik noen av oss som har holdt på med historiske pandemier gjorde, rundt 2009: Hvilke egenskaper måtte en patogen mikroorganisme ha i etterkrigstida, for å kunne ha effekt som svartedauden? Smittsomhet som meslinger, versatilitet som pest, letalitet som rabies – en dødelig kombinasjon.

Parallellene til pandemien i 2020 er slående. WHO regner riktignok med at risikoen for interhuman smitte med H7N9 er liten. Dette problemet skjærer forfatteren gjennom ved å introdusere en begynnelse i en landsby i Donetsk-provinsen i Øst-Ukraina, der vi får antydning at samkvem mellom villender og tamsvin har dannet grobunn for livsfarlige og effektive virusmutasjoner. I romanens verden er det ikke Kina som er utgangspunktet for alvorlige utbrudd av influensa. Det er Danmark. De dødelige virusene bringes nordover gjennom samkvem mellom en ung, kvinnelig, ukrainsk svinerøtter og en tilårskommen dansk sjåfør. Han rekker nesten å kjøre helt hjem. Da han dør på sykehuset i Aalborg, er dramaet i gang.

Kanskje er det muterte fugle- og svineinfluensaviruset H7N9 den egentlige hovedpersonen i romanen, men den utvilsomme protagonisten er – som i de fleste av Hanne-Vibeke Holsts romaner – en kompetent kvinne. Karoline Branner er lege og epidemiolog. Idet marerittet slår ned, er hun i ferd med å komme på plass i en utfordrende stilling som koordi-

2 WHO: Pandemic (H1N1) 2009 – update 112, https://www.who.int/csr/don/2010_08_06/en/ (29.12.2020).

3 WHO RISK ASSESSMENT of Human infections with avian influenza A(H7N9) virus 23 February 2015, https://www.who.int/influenza/human_animal_interface/influenza_h7n9/RiskAssessment_H7N9_23Feb2015.pdf?ua=1 (29.12.2020).

nator i WHO's avdeling for pandemibekjempelse i hovedkvarteret i Genève. Hun er ung, ambisiøs og idealistisk og fungerer på mange måter som en kontrast til en del av det omfattende persongalleriet i romanen. Ikke minst i forhold til sin nærmeste sjef, russeren Boris Belozarov – som blir beskrevet med «pinnsvinhår og lavt tyngdepunkt» og tvilsom moral – og den øverste sjefen, WHO's generalsekretær, dr. Rose Ochola fra Uganda – som forsøker å kombinere personlige ambisjoner med politiske manøvrer og krav om å handle korrekt og relevant. Kontrasten er også åpenbar i forhold til Karoline Branners egen ektemann, en uvanlig sjarmerende og veltalende slask som er grunnleggende upålitelig og som konstituerer et sentralt bimotiv i romanen: kampen mellom det gode og det onde, der ondskaperen er skjult bak et flatterende ytre.

Flere av disse birollene har funksjon som antagonister. Det gjelder ikke minst direktøren for en sammenslutning av farmasøytiske storkonserner. Han er slø, samvittighetsløs og skyr ingen midler: «Bakenfor den kultiverte framtoningen er Henk Frankenhuis et råskinn». Konflikten mellom WHO og det vi kan kalle det farmasøytisk-industrielle komplekset – som forfatteren stadig omtaler som «Big Pharma» – fungerer som et gjennomgående motiv i romanen. Hanne-Vibeke Holst balanserer på grensen til det parodiske i framstillingen av disse motsetningene mellom den danske helten – den høye, blonde idealisten med fotformsko og håret i fletter – og den pragmatiske, grådige, selvgoede, maktglade og til tider kriminelle verden rundt. I kampen mot verdens ondskap har Karoline Branner noen gode hjelpere – kanskje er det ikke tilfeldig at de for en stor del også er dansker – i lederen for UNOG, FN-kontoret i Genève, og noen kompetente medisinske fagfolk i hjemlandet. For det er en thriller det er snakk om her, med et stort mangfold av fortellinger som veves sammen omkring noen hovedmotiver. Men den er meget godt sammenskrudd og fungerer både som en forrykende spenningsroman og en påminnelse om at vi lever i en skjør verden som styres av maktbegjær og raske gevinster – en verden som trenger noen gode hjelpere.

Forfatteren har utvilsomt lagt ned en formidabel innsats i research for å få denne fortellingen så realistisk som mulig. Hun har konsultert et hav av kapasiteter innen WHO- og FN-byråkratiene, i tillegg til virologer, mikrobiologer, immunologer og andre medisinske eksperter. Det er et arbeid som etter denne anmelderens mening har vært svært vellykket. Vi er aldri i tvil om at denne fortellingen skal være fra virkeligheten.

Som pesten er en uvanlig rik og mangfoldig roman, i den betydningen at den omfatter et uvanlig stort nettverk av historier som veves sammen til en meningsfylt helhet knyttet til kampen mot pandemien. Oppbyggingen

er i første omgang tilsynelatende forvirrende, med små enkeltbegivenheter som rapsodisk glir over i hverandre, men som leseren etter hvert oppdager er svært kløktig satt sammen i høyt tempo. Like fullt er det noen hovedmotiver som tematiseres gjennom de 800 sidene.

Et av dem er *fornektelse*. Den britiske historikeren Paul Slack, en nestor innen pestforskning, har skrevet om 1500- og 1600-tallet: «(...) the initial reaction of all urban magistrates to outbreaks of plague was to pretend that they did not exist».⁴ Dette har vært et alvorlig problem ved pandemier gjennom alle tider – sist sett i 2020 i så vel Wuhan som Washington DC. I romanen kommer poenget til syne knyttet til konflikten i 2013–2015 mellom Russland og Ukraina om Krim-halvøya (som også gir oss en antydning av når Holsts pandemi finner sted). Nær sagt selvfølgelig står en av erkeskurkene, russeren dr. Belozarov, sentralt i et nett av manipulasjon, avledningsmanøvrer og militære operasjoner. Selv WHO nøler i det lengste med å erklære utbruddene av virusinfeksjoner som en pandemi, med sine tungroddede avveininger av politiske hensyn og tautrekking fra alle kanter.

Et annet sentralt motiv er *spredning* av pandemien. Det går raskt. Etter kort tid har en halv million dansker vært smittet og over fem tusen er døde. Det er snakk om en pandemi som skal sette selv spanskesyken i skyggen. Dette er thrillersjangerens klassiske dramaturgi: et kappløp for å avverge undergangen.

Heltenes våpen er *vaksine* – et motiv der maktkampen mellom WHO og den farmasøytiske industrien spilles ut, antakelig svært realistisk, som et drama om økonomiske interesser. Det er et komplekst felt. På den ene siden vil ikke «Big pharma» forplikte seg til å investere voldsomme midler i å utvikle og produsere vaksiner hvis ikke et tilstrekkelig stort antall rike land forplikter seg til å forhåndsbestille. På den andre siden er det et spørsmål om *rettferdig fordeling*. Hva med de fattige landene, spør vår helt Branner. Dette framstår som motivet forfatteren synes å legge aller mest tyngde bak. Hun har selvfølgelig rett. I vår moderne verden er den globale ulikheten i helse et av de største og mest undervurderte problemene. For eksempel er tuberkulose nå nærmest utryddet i den vestlige verden, men rammer fortsatt hele Afrika sør for Sahara med insidens og mortalitet på linje med Norge på 1890-tallet.

Noe av det som preget Europa mest rundt 2015, var *flyktningkrisen*. Det er noe Hanne-Vibeke Holst bringer inn som nok et hovedmotiv i dramaet om pandemien og som hun velger å forsterke ved å la sin heltinne hente inn forskning fra hjemlandet der mennesker med mørkere hudfarge tilsy-

4 Slack, Paul, *The Impact of Plague in Tudor and Stuart England*, Oxford 1985: 256.

nelatende har betydelig høyere dødelighet. Slik understreker forfatteren at kampene mot pandemiene er uforutsigbare. De er avhengige av politikk, økonomi, kultur og ideologi og må føres i en kaotisk og ikke alltid like rasjonell virkelighet. Motivet underbygges av at Karoline Branner får uventet støtte av sin landsmann Hans Bergman, lederen for FN-kontoret i Genève, som også ser at fordelingen av vaksiner må dreie seg om å utjevne grunnleggende globale skjevheter. Slik utvikler det seg en kamp mellom WHO og FN om eierskapet til pandemibekjempelsen.

Det er langt fra tilfeldig at Karoline Branner bærer med seg et eksemplar av Albert Camus' roman *Pesten* i sin veske og stadig forsøker å få medarbeiderne sine til å lese boken. Denne klassikeren har vært fortolket som en allegori over motstanden mot nazisme og fascisme, som hadde nådd sitt foreløpige slutt punkt da den kom ut i 1947. Kanskje har Hanne-Vibeke Holst tenkt at Karoline Branner kunne måle seg med legen Bernard Rieux, og at *Som pesten* også dreier seg om menneskenes selvopoffrende kamp mot ondskapen. Som spenningsroman er *Som pesten* utvilsomt mesterlig utført, mens fortellingen om pestutbruddet i Algerie er en dyp og dystert skildring av menneskers vilkår i isolasjon. Begge er skremmende aktuelle og bør leses som verdifulle kommentarer til verden slik den var – og slik den blir. For en ting må være utvilsomt: Pandemiene vil fortsette å representere de mest alvorlige truslene mot menneskelige samfunn – som de har gjort i mer enn fem tusen år.

Ole Georg Moseng
ole.moseng@usn.no

Ole Georg Moseng er professor i historie ved Universitetet i Sørøst-Norge